A református hit a szórványban.

(Szórványdogmatika.)

Következő kérdésünk az, hogyan áll a református hit más felfogással és hittel szemben ott, ahol a református egyház tagjai más egyházhoz tartozók között élnek. Milyen különbség van ebben az együttélésben, milyen hatásokat vesz át a református ember és mi az oka és következménye annak, hogy ilyen hatások alatt van. Ez a kérdés tehát egy „szórványdogmatikát" állít elénk, a református ember hitvallásának azon pontjait, ahol más hatások alá kerül.

1. Először is természetes, hogy minden ember és minden közösség, ha az másokkal kapcsolatban van, bizonyos hatásokat is kap attól és ad annak. Ezek a hatások nemcsak a külsőben, magatartásban, szokásokban, nemcsak, már belsőbb vonásokban: a gondolkozás formáiban, nyelvben, kifejezésekben, stb., hanem a legbelsőbb dolgokban: a hit kérdéseiben is nyilvánulnak. Amint önmagában élő ember nincs, nincs önmagában élő közösség sem, s mint ahogyan minél kevesebb egy emberben az öntudatosság, amellyel sajátos egyéni vonásait kifejti és kiéli, annál inkább kerül mások hatása alá, úgy egy közösség is, minél kevesebb benne a világos tudata annak, hogy mi az ő sajátos lényege, annál inkább kerül más felfogás, más hit hatása alá. Ez a hatás valójában közös és kölcsönös, nemcsak az egyik ad, a másik átvesz hatásokat, hanem mindkettő ad és átvesz, de az vesz át többet, amelynek sajátos öntudata kisebb és erőtlenebb.

Most a református gyülekezet esetében, ha számba akarjuk venni azokat a feltételeket, amelyek szerint a reá gyakorolt hatások érvényesülnek, több ilyen pontot kell megállapítanunk. Először meg kell állapítani azt, hogy a hit kérdéseiben való átszűrődésnek más eseteit látjuk olyan környezetben, ahol magukhoz a hit kérdéseihez más mellékes vonások is járulnak. Ahol református ember, vagy családok nem magyar nyelvű keresztyének között élnek, ott a közöttük levő különbség a hit különbsége mellett a nyelv különbségével is pótolódik. Gyakran tapasztalhatjuk ilyen községekben, hogy a református egyházat magyar egyháznak, a lelkészt magyar papnak hivja a nem református nép. Itt találkozunk az első nehézséggel a hatások tekintetében, azzal, hogy a református ember számára a hitvallásban való különbséget a nyelvi és nemzetiségi különbség váltja fel s hajlandó lesz a református ember maga is, hitében ezt, a mellékes vonást hangsúlyozni és kiemelni s ezzel a hit igazi lényeges vonásait elhanyagolni.

Másodszor találunk olyan esetet, amikor a reformátusok és a többiek közötti különbség ezen a ponton kevéssé élesedik ki. Ilyen eset különösen ott, ahol a lakosság munkás, vagy értelmiségi pályán levő. Az e foglalkozáshoz tartozókat az jellemzi, hogy általában számukra a hitbeli különbségek eltörpülnek a világnézeti különbségek mellett. A földmíves ember jobban látja és fontosabbnak tartja a hitbeli különbségeket, mint ezek. Ez a helyzet egészen másféle kísértést jelent református egyházunk tagjaira, mint az előbbi. Itt az a veszedelem fenyeget, hogy a hit különböző ségének kérdései helyett a világnézeti

kérdések fogják életükben a főszerepet játszani, a hit kérdései elszíntelenednek, elvesztik valódi jelentőségüket. Nemcsak más egyházhoz tartozók, de a semmi egyházhoz tartozók és hitetlenek között is szórványban van a református ember s a hitetlenség támadása is veszélyezteti hitében.

A harmadik feltétel, ami szerint a református hitfelfogásba átszűrődés és befolyások jelentkezhetnek, az, hogy szervezett gyülekezetben élnek-e a reformátusok, vagy szervezetlenül, egyénenként és családonként. A szórványgyülekezet is lehet szervezve, ha ott bizonyos időben gondozásban részesülnek és istentiszteletet hallgathatnak a hivek. Itt amellett, hogy a meg nem szervezett és rendesen nem gondozott szórvány hiveiben sokkal nagyobb az öntudatlanság és erőtlenség, az is számbajöhet, hogy a többségi egyházak tagjai kevésbbé ismervén a református hitet és annak gyakorlását, sokkal inkább nézhetik és nézik valami ismeretlen felekezetnek, szektának, vagy megbizhatatlan vallási közösségnek. Sok helyen találkozunk ezzel a nehézséggel, hogy a református egyházat nem ismerve, a szekták közé osztják be tudatlanul. Ennek azonban van magukra a reformátusokra nézve is nehézsége, az a kísértés, hogy ilyen helyeken a református családok valami egyedülvaló, bizonytalan szekta-életet éljenek és folytassanak s közöttük ilyen szokások kapjanak lábra.

2. E föltételek felsorolásával lássuk most már, melyek azok a pontjai a református hitnek, amelyek leginkább vannak kitéve annak, hogy a református egyháztagok azokban a mi hitünkkel ellenkező felfogást vallanak, s amelyekben leginkább vannak más hatásoknak kitéve.

a) Az első ilyen pont az istentisztelet helyére és formájára vonatkozik. Azon egyházak részéről, amelyek templomaikban képeket és szobrokat, oltárt, s más ilyen tárgyakat tartanak, gyakran éri a reformátusokat az az ellenvetés, hogy nem tisztelik eléggé Istent, hogy az Isten házát ilyen pusztán és üresen hagyják, hogy azt nem díszítik, hogy az istentiszteleti formájuk unalmas, erőtlen, csak az értelemhez és nem a szívhez szól, hogy egész hitük pogány, mert nem részesítik tiszteletben a szenteket, nem tisztelik Máriát, ahol pedig a reformátusoknak nincs templomuk, hanem magánházban gyülnek össze istentiszteletre, az az ellenvetés, hogy Istent nem illik egy közönséges házban imádni s egy ilyen helyen tartott istentisztelet nem is lehet kedves Isten előtt.

Ennek az ellenvetésnek a nehézsége abban rejlik, hogy a református hiveket gyakran sikerül odáig vinniök, hogy, különösen, ha nincsenek tájékozva kellőleg a református hit felől, szégyelni kezdik templomuk egyszerűségét, istentiszteletünkben a külsőségek hiányát, elhiszik, hogy méltatlan dolog Istent egy magánházban imádni s így az istentisztelet eredeti református jellegétől eltérve, keresik a külsőségeket s így megszégyelik és elhagyják hitüket, vagy legalább is, a saját istentiszteletük mellett más egyház istentiszteletének látogatását is szükségesnek tartják. Igaz, hogy gyakran megtörténik az is, hogy más vallásuak is járnak a református templomba, szeretik annak kultuszát, főleg a prédikációt s megbecsülik azt.

b) Egy másik pont, ahol más felekezet gondolkozása hatást gyakorol református hiveinkre a lelkipásztor hivatásának és személyének

felfogása. A papi hivatal, mint amely arra való, hogy a pap közbenjáró legyen Isten és az emberek között, mint akinek különös és másokétól eltérő szentsége van, aki külső megbecsülésre is tarthat igényt, abban, hogy a hivei kezet csókolnak neki, hogy a papnak vannak olyan szolgálatai, amelyek természetfeletti hatalmáról tesznek bizonyságot, mint a ráolvasás, bizonyos szolgálatok elvégzése bizonyos esetekben, a házszentelés stb. két oldalon gyakorolnak hatást a református felfogásra. Egyik oldalon úgy, hogy a református lelkipásztor személyiségét, hivatását és munkáját, ez idegen hatások alatt, helytelenül itélik meg, nem adják meg neki azt a tiszteletet és hitelt, amit mint az Ige szolgája magának igényelhet, természetfeletti dolgokat kívánnak tőle, s mivel ezeket a kivánságokat nem hajlandó kielégíteni, lelkipásztori munkája jelentőségét tagadják, elfordulnak tőle s megvetik a szolgálatát. Másik oldalon, viszont oda fordulnak, ahol ezeket az igényeket kielégíthetik, más egyház lelkészéhez kapcsolódnak, azok szolgálatát veszik igénybe, az azok által tartott istentiszteleti szertartásokra járnak. Az Ige méltóságának és abszolutságának emberi cselekvények mögé helyezése, így veszedelmes eredményeket okozhat hiveink köztudatában ilyen helyeken.

c) Különösen fontosak azok a hatások, amelyeket a sákramentomokra vonatkozó felfogásban látunk. A keresztség kérdésében, aszerint, hogy milyen más egyház hatása alá kerülnek, lényeges református tanításoktól térnek el. Egyik oldalon ez az eltérés abban nyilvánul, hogy a keresztséget bűntörlő, és pedig az eredendő bűnt eltörlő hatásunak minősítve, hitelt adnak annak a tanításnak, hogy a keresztelетlenül elhalt gyermek lelki üdvössége veszélyben van, s ezért a keresztelést bárki elvégezheti sürgős szükség esetében. Ennek a felfogásnak az a formája, hogy a beteg gyermeket minél hamarabb megkereszteltetik a lelkésszel, szinte mindenütt feltalálható, de más egyházak hitének hatására a szétszórtan élő reformátusok között az is, hogy ilyenkor a keresztséget bárki kiszolgáltathatja. Másutt, a szektás felfogás hatására a keresztség végrehajtásával való késlekedést is lehet tapasztalni.

Az úrvacsoratanban az áldozat gondolata, sőt sok helyen neve is, lép előtérbe az egyik oldalon Itt az idegen hatások abban nyilvánulnak, hogy sok helyen tartják gyógyító erejűnek a beteg számára vitt úrvacsorát. Azután az a gondolat, hogy az úrvacsorában Krisztus valóságos teste és vére van jelen, sok ilyen hatás alatt álló református szemében teszi a mi tanításunkat szegényessé, s sokan tekintik a református úrvacsorát alacsonyabbrendűnek a misénél s térnek át inkább annak gyakorlására. Másik oldalon az ellenkező tévedéssel találkozunk, ahol unitárius hatásra az úrvacsorát csak emlékünnepnek tekintik s annak csak valami külső emberi tisztességet tulajdonítanak.

d) Nagyon széleskörű az a hatás, amelyet református hiveinkre a megigazulás kérdésével kapcsolatban gyakorolnak más egyházak tanításai. Itt tulajdonképpen egyetlen pont az, amiben ellentét áll fenn: az emberi cselekedetek játszanak-e szerepet a megigazulás elnyerésében, vagy nem. Legtöbb más egyház tanítása, a mienket kivéve, valamilyen formában és módon, de igennel felel. Mivel pedig a református hit a megigazulást csak Isten kegyelmi tényének tartja s mivel

az emberi természetben benne van, hogy saját magának is igényeljen ebben valami szerepet, itt a hatás nagyon könnyű és gyakori.

Ilyen hatás az, hogy a református hivek is gyakran vesznek részt a búcsújárásokon, misén, végeztetnek szolgálatokat más egyházak papjaival, mert ezeknek megigazító erejében bíznak. Ide kell sorolni a különböző egyházak tanításából a mi hiveink tudatába átszivárgott felfogást a bőjt kérdéséről, annak engesztelő hatásáról, sőt bizonyos esetekben súlyos bajoktól szabaditó erejéről. Ide kell sorozni a cselekedeti kegyesség, az imádságok gyakori elmondása, a templombajárás üdvszerző erejéről szóló hitet és végül, egészen másik oldalon a szabadelvű felfogásból beszürődött azon laza felfogást, hogy mindenkinek a saját cselekedetei döntik el a sorsát Isten előtt.

e) Végül általában a református hitre vonatkozólag fennáll az a hatás, amelyet két oldalon látunk. Egyik oldalról a ref. hitet valami racionalista találmánynak nézik, amelyet emberek találtak ki s amelynek a bibliával s az egyetemes keresztyén egyházzal semmi kapcsolata nincs. Hivatkoznak rá, hogy a ref. egyházban nem történnek csodák, nincsenek szentek, ennélfogva az valami olyan, amiben Isten nincs is jelen. Ez az ellenvetés gyakran indítja hiveinket református hitük megtagadásával ilyen, más egyház hitében meglevő elemek elfogadására, az egyetlen, mindent lehetségessé tevő csodának: Krisztus földreszállásának időleges, emberi csodákkal való felcserélésére, s így a hitnek ezekkel való „kibővítésére". Másik oldalon a református hit mások előtt olyannak tűnik fel, mint amely „dogmatikus", amelyben érthetetlen dolgok vannak, amelyeket nem lehet megérteni és megmagyarázni, míg van egyház, amelynek a hite „egyszerű", magától értetődő és amelyet „bárki megérthet". Ezen az oldalon a reformátusok ki vannak téve annak, hogy a hitet ők is az emberi értelem mértékével akarják mérni, Isten igéjét alávetik emberi okoskodásnak és ki akarnak szűrni belőle mindent, ami emberileg nem érthető.

Ezek azok a leglényegesebb pontok, amelyekben a református hit más hitrendszerek részéről befolyásnak van kitéve. Látjuk, hogy itt nem mellékes, perifériküs tanításokról van szó, hanem a hit legmélyebb kérdéseiről s mikor ezek veszélyben vannak, tulajdonképpen az egész hit van veszélyben. Harmadik kérdésünk most az, hogyan viselkedik e hatások alatt a református egyén vagy gyülekezet és mit kell ezen esetben tenni.

3. Természetesen a más hatásokkal szemben való viselkedés kérdése minden közösségnél az öntudatosság kérdése. Minél öntudatosabb valamelyik közösség, annál kevésbbé vesz át olyan hatásokat, amelyek a saját hite alapjával ellentétben állanak. Mivel pedig hatások nélkül, mint láttuk, egyetlen közösség és egyén sem élhet, egy öntudatos egyén, vagy közösség ezeket a hatásokat megszűri, úgy fogadja el, hogy azokat a saját hite alapjaiból ítéli meg s ahhoz méri és alakítja. A sajátosságai tudatáról lemondott közösség ezért annyiban veszedelmes, mert nemcsak, hogy ki van téve minden egyéb hatásnak, de mivel hitének és meggyőződésének nincsenek szilárd pontjai, hiányzik a tartógerendázata, nagyon könnyen lehet prédájává bármilyen szélsőséges és felszínes hitnek.

Az öntudatosságon kívül a megszervezettség is dönt afelett, hogy a református hivek mennyire vesznek át más egyházak tanításaiból. A szervezett gyülekezet, mint fentebb már láttuk, kevésbbé van kitéve annak, hogy elveszti a maga öntudatát s így bizonytalanná és talajtalanná válik. Vannak olyanok, a reformátusok között, akik ilyen, a saját hitüktől idegen felfogásokat és szokásokat átvesznek ugyan, de tudatában vannak, hogy helytelenül cselekesznek s ezért titokban tartják ezeket a szokásokat, titokban gyakorolják azokat s ha valami ilyen a lelkész tudomására jut, szégyenkezve védekeznek leginkább azzal, hogy ezt mások is gyakorolják s így ők sem vonhatták ki magukat. Viszont vannak, akik a legnagyobb egyedülvalóságban is meg tudják őrizni öntudatosságukat és határozottan visszautasítják az idegen hatások felvételét.

Ez mutatja meg azt is, hogy miben van az igazi védekezés módja. Minél inkább gondoskodunk arról, hogy református hiveink világosan és határozottan tudatában legyenek hitüknek, annál kevésbbé kell félni attól, hogy elhanyatlanak a hittől. Ez az öntudatosságra nevelés természetesen nem csak abban áll, hogy azokat a különbségeket ismerje, amelyek minket más egyházak hitétől elválasztanak, hanem abban, hogy ismerje a mi hitünk egész alapját, amelyből ezek a különbségek is folynak és megérthetők. Az öntudatos hitre való nevelés nem a szavak, hanem a lélek dolga, nem egyes ismeretek megszerzésének, hanem a hit egyetlen zsinórmértékéhez, a Bibliához, annak magyarázatához, a hitvalláshoz való ragaszkodás és a hit által Krisztusba való beoltatás kérdése.

Soós Lajos.

Forrásmunkák:

Révész J.: Öntudatos hit.
Erős Lajos: Apologetika.
Horváth—Szigethy: Szórványaink.